

รูปแบบการปกครองของพระเจ้าปเสนทิโกศลด้วยแนวคิดทางพุทธปรัชญาเถรวาท A STUDY OF THERAVADA BUDDHIST PHILOSOPHY ON THE CONCEPT OF PATTERN OF THE KING PASENDIKOSALA GOVERNMENT

พระมหาวันดี กนต์วีโร/ปะวะเส¹

Phra Mahawandee Kantaweero /(Pawase)

ทำวิจัยเมื่อ พ.ศ. 2558

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์ 1) ศึกษารูปแบบการปกครองในพุทธปรัชญาเถรวาท 2) ศึกษารูปแบบการปกครองของพระเจ้าปเสนทิโกศล และ 3) วิเคราะห์รูปแบบการปกครองของ พระเจ้าปเสนทิโกศล ด้วยแนวคิดทางพุทธปรัชญาเถรวาท โดยใช้วิธีวิจัยเอกสาร คือศึกษาค้นคว้าจากคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และตำราอื่น ๆ ประกอบ

ผลการวิจัย พบว่า 1) รูปแบบการปกครองทางการเมืองในสมัยพุทธกาลมี 2 รูปแบบได้แก่ 1) รูปแบบราชาธิปไตย ซึ่งพระมหากษัตริย์หรือพระราชาก็มีอำนาจสิทธิ์ขาดแต่เพียงผู้เดียวในการปกครอง และ 2) รูปแบบสามัคคีธรรมซึ่งชนชั้นสูงเป็นผู้ใช้อำนาจในการปกครอง ส่วนรูปแบบการปกครองของคณะสงฆ์ นั้นก็มีรูปแบบเฉพาะของตนเองซึ่งมีพัฒนาการมาตามลำดับ อย่างไรก็ตาม รูปแบบการปกครองต่างๆ รูปแบบจะต้องมีหลักการของการปกครองของตนเอง สำหรับรูปแบบการปกครองของพระเจ้าปเสนทิโกศลที่ถือเป็นกลไกทางสังคม สามารถแยกออกเป็น 2 รูปแบบ คือ การปกครองฝ่ายอาณาจักรและการปกครองฝ่ายศาสนจักร การปกครองอาณาจักร หากพิจารณาในทางการเมือง รูปแบบของการปกครองในพุทธปรัชญาเถรวาท มีรูปแบบการปกครองรัฐ 2 รูปแบบด้วยกัน ได้แก่ รูปแบบการปกครองแบบราชาธิปไตย มีทั้งรูปแบบการปกครองตามแบบพราหมณ์และแบบพุทธ ผู้ที่มีบทบาทสำคัญก็คือผู้ปกครองที่เป็นพระมหากษัตริย์หรือพระราชาก็มีพระราชอำนาจสิทธิ์ขาดในการเป็นผู้ปกครองของรัฐหรือแคว้นต่าง ๆ แต่เพียงพระองค์เดียว สำหรับรูปแบบการปกครองแบบสามัคคีธรรม แม้จะมีผู้เป็นประมุขแห่งรัฐหรือแคว้นแต่อำนาจในการตัดสินใจเกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ ในด้านการเมืองและการปกครองมิได้อยู่กับประมุขแห่งรัฐเพียงคนเดียวเท่านั้น ดังนั้น ผลของการปกครองแบบสามัคคีธรรมแสดงให้เห็นว่าแคว้นโกศลมีความเจริญ มีความสงบสุข เพราะทั้งพระราชากับประชาชนก็ตั้งอยู่ในหลักธรรม มีการนำเอาหลักธรรมมาประพฤติปฏิบัติ จนเกิดความร่มเย็นเป็นสุขกันทั่ว

¹ นักศึกษาปริญญาโท สาขาวิชาพระพุทธศาสนาและปรัชญา, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด.

ABSTRACT

This thesis serves the purposes: 1) to study the ruling patterns in Theravada Buddhist philosophy, 2) to pursue King Pasendikosala's ruling pattern, and 3) analyze his ruling pattern with the concept on Theravada Buddhist philosophy. It has been carried out with qualitative research methodology, of which its sources include The Tipitaka, relevant researches and other texts to supplement it.

Outcomes of the research reveal the following findings : 1) Ruling patterns in the Buddha's day has two models. The first one is absolute monarchy, which the only figure retaining his absolute powers in ruling over his state/kingdom is the king/rajah. 2) Another model is moral unity and unification, which aristocrats exercise their ruling powers. Conversely, Sangha Monastic Order's ruling pattern have their own specific model that has been gradually evolved. Nevertheless, every ruling pattern has to have its own ruling principles. With regard to King Pasendikosala's ruling pattern as a social mechanism, it can be divided into two patterns: kingdom administration and religious one. As far as the political aspect of ruling patterns in Theravada Buddhist philosophy is concerned, it has two ruling models, absolute monarchy model ,and moral unity and unification model. 1) The first one exists in both Brahman and Buddhist models whereby the figure playing the pivotal role is the king or rajah since he only has absolute powers of ruling over his states and minor ones. 2) Moral unity and unification model has the head of the state acting as a legitimate ruler, but his powers of making a decision is not only confined to him. With moral unity and unification model, King Pasendikosala's state entails prosperous growth and peace as he and his subjects have been embedded with the Buddha's dharma, bringing His doctrine into practice. Thereby, it leads to happiness throughout his state.

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบัน สังคมโลกมีการเปลี่ยนแปลงไปมาก กระแสวัตถุนิยมมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของคนทั้งหลาย เป็นเหตุให้คนทั้งหลายห่างเหินจากหลักธรรมมากขึ้น มีแต่การแข่งขัน แข่งแย้งชิงดีชิงเด่นกัน จนถึงกับมีคำกล่าวที่ว่า “แย่งแหล่งทำกิน แย่งถิ่นกันอยู่ แย่งคู่กันพิศواس แย่งอำนาจกันเป็นใหญ่” (วุฒินันท์ กั้นทะเตียน, 2552, หน้า 33) เมื่อคนในสังคมมีโลกทัศน์ต่อการดำเนินชีวิตที่ผิด ขาดเมตตา และการให้อภัยกัน มีแต่เบียดเบียนกัน สังคมจึงขาดความสมัคสมานสามัคคี ซึ่งเราไม่อาจปฏิเสธได้ว่าผู้นำ ในสังคมทุกระดับ ไม่ว่าจะเป็นสังคมในระดับท้องถิ่นชนบท สังคมในระดับตัวเมืองต่างจังหวัด หรือแม้แต่สังคมในเมืองหลวง ย่อมต้องเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการกำหนดความเป็นไป หรือความเปลี่ยนแปลงทางสังคม ทั้งนี้การเปลี่ยนแปลงทางสังคมมีมาในทุกยุคทุกสมัย แต่ที่แตกต่างกันคือการเปลี่ยนแปลงในอดีตเป็นสภาพที่เข้าใจได้ง่าย ส่วนปัจจุบันมีสภาพที่ซับซ้อนมากขึ้น อันเนื่องมาจากความสัมพันธ์กันแห่งปัจจัยทางสังคมหลายด้าน

จากการศึกษาเกี่ยวกับพัฒนาการทางสังคมในอัครคัมภีร์ยูสุตร พบว่า หลังจากที่พรหมลงมากินวันดิน แล้วมี ผิวพรณหยาบขึ้น ในที่สุดก็ค่อย ๆ กลายสภาพเป็นมนุษย์ เมื่อวันดิน สะเก็ดดิน และเครื่องดินหายไป ก็บริโภคข้าวสาาลีที่เกิดเองโดยธรรมชาติแทน ในตอนแรกมนุษย์ยังไม่รู้จักสังสมอาหารไว้กินเอง แต่ในภายหลัง มนุษย์มีความฉลาดขึ้นและเกิดมีความโลภขึ้น จึงสังสมข้าวสาาลีไว้กินเอง รู้จักแบ่งปันนาข้าวสาาลีกัน จนในที่สุดก็มีการขโมยข้าวสาาลีกัน เมื่อขโมยถูกจับได้ ก็ถูกทุบตี มีแต่การทะเลาะวิวาท บาดหมาง ทำร้ายกัน เมื่อสังคมมนุษย์มีการเบียดเบียนกันอย่างนี้ จำเป็นที่จะต้องมีคนผู้มีคุณธรรม เป็นที่เคารพยกย่องและยอมรับ ของคนทั้งหลายมาเป็นผู้ไกล่เกลี่ยตัดสินคดีความของคู่พิพาทนั้น มนุษย์ทั้งหลายจึงเลือกบุคคลที่เหมาะสมในการเป็นผู้ปกครองหรือผู้นำขึ้นมา พระมหาสมมติ (ผู้ที่มาหาชนตั้งขึ้นโดยการยอมรับร่วมกัน) บ้างเรียกว่า พระราชา (ผู้ยังมหาชนให้อินดี) บ้างเรียกว่า กษัตริย์ (ผู้เป็นใหญ่แห่งนา) จึงเกิดขึ้นมาเพื่อกระทำบทบาทหน้าที่ของผู้นำ

ในส่วนของการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ จะยึดหลักการบริหารที่มีความยืดหยุ่นที่คำนึงถึงพลวัต การเปลี่ยนแปลงของปัจจัยภายนอกที่มีผลกระทบต่อการดำเนินนโยบาย สิ่งที่เป็นที่สุดคือ “ระบบ คุณธรรม” (อมร รักษาสัตย์และคณะ, 2514, หน้า 99) มีความสำคัญมากในการส่งเสริมบทบาทผู้นำ เพราะ จะก่อให้เกิดความบริสุทธิ์ยุติธรรมต่อการบริการงานสาธารณะให้แก่ประชาชน “หลักธรรมทางพระพุทธ ศาสนา จึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งโดยเฉพาะหลักทศพิธ-ราชธรรม หลักจกักวัดติธรรม หลักราชสังคหวัดถุ เป็นต้น เป็นคุณธรรมสำคัญสำหรับการปฏิบัติหน้าที่ของผู้นำเพื่อให้สามารถดำเนินกิจการงานทุกอย่าง ให้บรรลุผลสำเร็จที่วางไว้ นำพาหมู่คณะและสังคมไปสู่ความสงบสุขและมั่นคงตลอดไป (นันทวรรณ อิศรานาวัดน์ชัย, 2550, หน้า ก) จะเห็นได้ว่า หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเมื่อผู้นำเอามาประยุกต์ใช้ประพฤติ ปฏิบัติย่อมสามารถเป็นเครื่องสนับสนุนหรือส่งเสริมบทบาทของผู้นำให้ได้รับการยอมรับจากประชาชน

พระมหากษัตริย์ ที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนานั้น บางพระองค์ทรงนับถือพระพุทธศาสนา ทรงเป็นธัมมิกราชา กล่าวคือทรงปฏิบัติในหลักพุทธจริยธรรมสำหรับพระมหากษัตริย์ หรือบางพระองค์ ไม่ได้นับถือพระพุทธศาสนา ไม่ใช่หลักพุทธจริยธรรมในการปกครอง แต่เมื่อได้หันมานับถือพระพุทธศาสนา แล้ว ก็ได้ปรับเปลี่ยนหลักการบริหารใหม่โดยใช้หลักพุทธจริยธรรมทางพระพุทธศาสนาในการปกครองและการบริหารแผ่นดิน (พระมหาสุทธิพงษ์ ธรรมพิทักษ์, 2544, หน้า 1) พระมหากษัตริย์ในสมัยพุทธกาลที่ได้ ปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ได้เดินตามรอยบาทพระบรมศาสดา โดยนำหลักธรรมทางพระพุทธ ศาสนาไปบริหารบ้านเมือง สั่งสอนประชาชนและปฏิบัติธรรมอยู่เสมอเป็นพระจริยวัตรของพระมหากษัตริย์ ที่ตั้งนามยิ่ง (พระอาทิตย์ ออคคจิตโต (มาตรา), 2544, หน้า 1) เช่น พระเจ้าสุทโธทนะ พระเจ้ามahanามะ พระเจ้าพิมพิสาร ฯลฯ ซึ่งแต่ละพระองค์ล้วนเป็นพระราชารหรือผู้นำที่มีบทบาทสำคัญ และเป็นตัวอย่างที่ดี ให้แก่ประชาชนในแคว้น หรือพระนครของพระองค์ ในการนำประชาชนของพระองค์ประพฤติตามหลักธรรม ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดง ในส่วนของพระเจ้าปเสนทิโกศล พระองค์ทรงเป็นพระราชารของแคว้นโกศลปกครอง เมืองสาวัตถิ มีเมืองในเขตปกครองมากมาย พระองค์ทรงสนพระทัยในพระพุทธศาสนาเป็นอย่างนัก พระเจ้า ปเสนทิโกศล เป็นกษัตริย์ที่มีความเลื่อมใสและเคารพนับถือในพระผู้มีพระภาคเจ้าอย่างแนบแน่นแพ้น (สุริย์ มีผลกิจ, 2551, หน้า 168) ครั้งหนึ่งเมื่อมาเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า ได้เข้ามอกราบแทบพระบาทพระผู้มี พระภาคเจ้า พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสถามว่า มหาบพิตร พระองค์ทรงเห็นอำนาจประโยชน์อะไรเล่าจึงทรง

ทำความเข้าใจน้อมประกอบด้วยความเมตตาอย่างยิ่งเช่นนี้ในสรีระนี้ พระเจ้าปเสนทิโกศล กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ หม่อมฉันมีความเลื่อมใสในพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสรู้เองโดยชอบ เลื่อมใสในพระธรรมวินัย อันพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสดีแล้ว เลื่อมใสในพระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้าที่ปฏิบัติดีแล้ว พระพุทธองค์ได้บำเพ็ญประโยชน์อันยิ่งใหญ่แก่ชาวสาวตถิ พระองค์ทรงกระทำให้มหาชนตั้งอยู่ในกุศล อยู่ในความดี (สมบัติ อารังธวงค์, 2554, หน้า 151 - 187)

ด้วยเหตุผลดังกล่าว ทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาวิเคราะห์รูปแบบการปกครองของพระเจ้าปเสนทิโกศลด้วยแนวคิดทางพุทธปรัชญาเถรวาท ซึ่งได้รวบรวมข้อมูล การศึกษาจะได้เป็นข้อคิดหรือแนวทางให้แก่ผู้นำทุกระดับของสังคมยุคปัจจุบันนำมาประยุกต์ใช้ก่อประโยชน์แก่สังคมและประชาชนส่วนรวมสืบไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 2.1 เพื่อศึกษารูปแบบการปกครองในพุทธปรัชญาเถรวาท
- 2.2 เพื่อศึกษารูปแบบการปกครองของพระเจ้าปเสนทิโกศล
- 2.3 เพื่อวิเคราะห์รูปแบบการปกครองของพระเจ้าปเสนทิโกศลด้วยแนวคิดทางพุทธปรัชญาเถรวาท

3. ขอบเขตของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตในการศึกษาวิเคราะห์รูปแบบการปกครองของพระเจ้าปเสนทิโกศล ด้วยแนวคิดทางพุทธปรัชญาเถรวาท ไว้ดังนี้

โดยได้อาศัยข้อมูลจากพระไตรปิฎกฉบับมหาวิทยาลัทยมหามกุฏราชวิทยาลัย และอรรถกถาฉบับมหาวิทยาลัทย อันเป็นข้อมูลชั้นปฐมภูมิ (Primary Sources) อีกทั้งเนื้อหาบางส่วนที่เป็นรายละเอียด ผู้วิจัยได้ค้นคว้าจากหนังสือ และงานวิจัยของนักวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับหลักธรรมที่ส่งเสริมพระเจ้าปเสนทิโกศล ตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท อันเป็นข้อมูลชั้นทุติยภูมิ (Secondary Sources)

4. วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งเน้นการวิจัยทางเอกสาร (Documentary Research) โดยมีขั้นตอนการปฏิบัติดังนี้

4.1 ชั้นสำรวจข้อมูล

- 1) ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับเรื่องรูปแบบการปกครองในพุทธปรัชญาเถรวาทและรูปแบบการปกครองของพระเจ้าปเสนทิโกศล ตามพุทธปรัชญาเถรวาท
- 2) สืบค้นเอกสารเอกสารงานวิจัยที่มีผู้เขียนและศึกษาวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบการปกครองของพระเจ้าปเสนทิโกศล ด้วยแนวคิดทางพุทธปรัชญาเถรวาท

4.2 ชั้นรวบรวมข้อมูล

- 1) รวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Sources) คือ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัทย พิมพ์เนื่องในวโรกาสครบ 200 ปี แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ พุทธศักราช 2525
- 2) รวบรวมเอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Sources) จากอรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา ปกรณ์

วิเสสต่าง ๆ และจัด ลำดับ ความเกี่ยวข้อง ความสำคัญในเรื่องเหตุผล และที่มา เพื่อแยกประเภท

3) รวบรวมข้อมูลจากเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการปกครองของพระเจ้าปเสนทิโกศล ด้วยแนวคิดทางพุทธปรัชญาเถรวาท

4.3 ชั้นวิเคราะห์ข้อมูล

1) นำข้อมูลเกี่ยวกับความหมาย ประเภท รูปแบบการปกครองของพระเจ้าปเสนทิโกศล ด้วยแนวคิดทางพุทธปรัชญาเถรวาทมาศึกษาวิเคราะห์ตามจุดประสงค์ที่ตั้งไว้

2) ศึกษาวิเคราะห์ประเด็นต่าง ๆ ตามจุดประสงค์ที่ตั้งไว้เกี่ยวกับรูปแบบการปกครองของพระเจ้าปเสนทิโกศล ด้วยแนวคิดทางพุทธปรัชญาเถรวาท

4.4 ชั้นนำเสนอข้อมูล

ผู้วิจัยจะนำเสนอผลการศึกษาวิจัยในรูปแบบพรรณนาวิเคราะห์

รูปแบบการวิจัย ได้แก่ การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) อาศัยข้อมูลจากพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย และอรรถกถาฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย อันเป็นข้อมูลชั้นปฐมภูมิ (Primary Sources) และเนื้อหาบางส่วนที่เป็นรายละเอียด นำข้อมูลมาจากหนังสือและงานวิจัยของนักวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง อันเป็นข้อมูลชั้นทุติยภูมิ (Secondary Sources)

1. การรวบรวมข้อมูล ได้แก่ การเก็บรวบรวมข้อมูล ชั้นปฐมภูมิ (Primary Sources) และชั้นทุติยภูมิ (Secondary Sources)

2. การนำเสนอข้อมูล ได้แก่ การนำข้อมูลที่ได้นั้นมานำเสนอในรูปแบบเชิงพรรณนา แล้วจึงนำเสนอผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ เพื่อประโยชน์ต่อการวิจัยครั้งต่อไป

5. สรุปผลการวิจัย

5.1 รูปแบบการปกครองในพุทธปรัชญาเถรวาท

การปกครองที่เป็นธรรมในพุทธปรัชญาเถรวาทนั้นแบ่งเป็น 2 รูปแบบ คือ(1) รูปแบบการปกครองแบบราชาธิปไตย หมายถึง การปกครองโดยมีพระราชาเป็นใหญ่ เป็นการปกครองโดยบุคคลคนเดียว จัดเป็นรูปแบบการปกครองที่มีประสิทธิภาพมากที่สุด เพราะเป็นทั้งผู้ออกกฎหมาย และเป็นผู้ใช้กฎหมายจึงมีความคล่องตัว และทรงไว้ซึ่งอำนาจสูงสุด พระราชามีอำนาจแบบอัตตาธิปไตย และธรรมาธิปไตย ซึ่งมีหลักการคือศูนย์รวมอำนาจการปกครองอยู่ที่พระราชา ส่งผลคือ นำความผาสุกมาสู่ประชาชนหรือนำความเดือดร้อนมาสู่ประชาชนหากพระราชาผู้ปกครองใช้อำนาจที่ไม่เป็นธรรม (2) รูปแบบการปกครองแบบสามัคคีธรรม หมายถึง หลักการปกครองที่ชอบธรรม หมายถึง การปกครองที่พร้อมเพรียงอย่างชอบธรรม เป็นการปกครองโดยการรวมหลายรัฐแล้วเลือกผู้นำขึ้นมาคณะหนึ่ง เพื่อทำหน้าที่บริหารประเทศ มีการสับเปลี่ยนกันตามแต่ประชาชนจะเลือกเข้ามา หรือเรียกว่า ประชาธิปไตย พระราชามีได้มีอำนาจสิทธิ์ขาดอย่างระบบราชาธิปไตย พระราชามีอำนาจในแบบโลกาธิปไตย และ ธรรมาธิปไตย โดยมีหลักการปกครอง 3 ประเด็น คือ (1) มีสิทธิที่จะกระทำการใด ๆ ที่ไม่ขัดต่อสิทธิของผู้อื่นหรือขัดต่อศีลธรรม มีเสรีภาพที่จะกระทำการใดๆ ได้ตามที่ตนปรารถนาโดยไม่มีอุปสรรคขัดขวาง (2) มีความเสมอภาคตามกฎ

ของ “ไตรลักษณ์” และทางสังคม เช่น ชนชั้น เพศ และ (3) ภราดรภาพ คือความสมัครสมานสามัคคีในหมู่คณะ ส่วนการปกครองในสมัยพุทธกาลมีอยู่ 2 รูปแบบด้วยกันคือแบบราชาธิปไตยหรือสมบูรณาญาสิทธิราชย์ และแบบสาธารณรัฐ แบบราชาธิปไตยพระมหากษัตริย์มีอำนาจเด็ดขาดในการปกครอง แบบสาธารณรัฐเป็นการปกครองแบบสภาของตระกูลนั้นๆ โดยมีประธานสภาเป็นกษัตริย์เช่นเดียวกัน หรือแบบสมาพันธรัฐที่มีรัฐอิสระหลายๆ รัฐมารวมกันแต่พระราชามีได้มีสิทธิ์ขาดแต่เพียงพระองค์เดียว มีการสับเปลี่ยนกันเป็นพระราชาราชของสาธารณรัฐ ซึ่งบางรัฐก็ถือว่าเป็นรัฐพี่น้องกัน หรือไม่ก็เป็นรัฐที่ผูกสัมพันธ์ไมตรีกัน รัฐที่มีอำนาจมากก็สามารถที่จะขยายอาณาเขตการปกครองของตนจนกว้างใหญ่ไพศาล ดังนั้นเมื่อบ้านเมืองเจริญขึ้นจึงทำให้รูปแบบการปกครองมีความเป็นระเบียบมากขึ้นด้วย โดยมีการจัดเก็บภาษีต่างๆ ให้แก่รัฐทำให้รัฐมีรายได้และมีความมั่นคงยิ่งขึ้น

5.2 รูปแบบการปกครองของพระเจ้าปเสนทิโกศล

การปกครองถือเป็นกลไกทางสังคมที่สามารถแยก ออกเป็น 2 รูปแบบ คือ การปกครองฝ่ายอาณาจักรและการปกครองฝ่ายศาสนจักรการปกครองอาณาจักรในสมัยพุทธกาลแบ่งการปกครองออกเป็น 2 ประเภทคือ 1) รัฐแบบราชาธิปไตย 2) สมาพันธรัฐสาธารณรัฐหรือสามัคคีธรรม ความสัมพันธ์ระหว่างศาสนจักรกับอาณาจักร โดยความสัมพันธ์ระหว่างศาสนจักรกับอาณาจักรต่างมีรูปแบบการปกครองที่มีเอกลักษณ์มีกฎระเบียบแบบแผนเป็นของตัวเองซึ่งสถาบันเกิดขึ้นในสังคมมนุษย์ด้วยกันมีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน มีหน้าที่ในการขัดเกลาทางสังคมคนละหน้าที่ที่มีรูปแบบความสัมพันธ์อยู่ 2 รูปแบบ คือ 1. ความสัมพันธ์ลักษณะสนับสนุนส่งเสริม 2. ความสัมพันธ์ลักษณะขัดแย้ง

จากการศึกษาพบว่า รูปแบบการปกครองของพระเจ้าปเสนทิโกศล จะใช้รูปแบบการปกครองแบบราชาธิปไตย อันที่จริงแล้ว การปกครองแบบราชาธิปไตย เป็นรูปแบบการปกครองที่เก่าแก่ที่สุด เนื่องจากไม่มีใครรู้ว่าเกิดขึ้นมาครั้งแรกเมื่อใด แต่สันนิษฐานกันว่าราชาธิปไตยเกิดขึ้นจากสภาพของสังคมมนุษย์ที่มีความซับซ้อนมากขึ้น จึงจำเป็นต้องมีคนมาทำหน้าที่ควบคุมและจัดการนั้นก็คือกษัตริย์ ไม่มีใครรู้แน่ชัดว่าราชาธิปไตยก่อตั้งครั้งแรกเมื่อใด แต่เป็นที่เชื่อว่าระบอบนี้เกิดขึ้นเมื่อสังคมในยุคแรกๆ เริ่มมีความซับซ้อนเริ่มมีกลุ่มชนผู้ชำนาญการ เช่น ชุนนาง นักรบนักบวช ขาวนา ชาวไร่ เกิดขึ้น สังคมเช่นนี้ จำเป็นต้องมีการบริหารจัดการมากขึ้น จึงปรากฏบุคคลคนหนึ่งขึ้นมาเพื่อมาควบคุมและชี้นำกลุ่มชนเหล่านี้ คนคนนั้นคือกษัตริย์ ในสังคมอินเดียนั้นศาสนาพราหมณ์เป็นศาสนาซึ่งมีอยู่ก่อนที่พระพุทธศาสนาจะบังเกิดขึ้น และมีบทบาทอย่างมากต่อการกำหนดลักษณะสังคมของอินเดียในทุกๆ ด้านสำหรับผู้ปกครองที่เรียกว่ากษัตริย์หรือราชา ตามความเชื่อของศาสนาพราหมณ์ ถูกจัดอยู่ในวรรณะกษัตริย์ และถูกนำไปยึดโยงกับเทพเจ้าในศาสนาพราหมณ์คือพระพรหม ซึ่งแบ่งบุคคลในสังคมออกเป็น 4 วรรณะด้วยกันโดยเชื่อว่าแต่ละวรรณะนั้นเกิดจากอวัยวะต่างๆของพระพรหมและมีหน้าที่แตกต่างกันไปดังนี้ (1) วรรณะพราหมณ์ (2) วรรณะกษัตริย์ (3) วรรณะแพศย์ (4) วรรณะศูทร

5.3 วิเคราะห์รูปแบบการปกครองของพระเจ้าปเสนทิโกศลด้วยแนวคิดทางพุทธปรัชญาเถรวาท

รูปแบบของการปกครองในพุทธปรัชญาเถรวาท หากพิจารณาในทางการเมือง มีรูปแบบการปกครองรัฐ 2 รูปแบบด้วยกัน ได้แก่ รูปแบบการปกครองแบบราชาธิปไตย และรูปแบบการปกครองแบบสามัคคีธรรม รูปแบบการปกครองแบบราชาธิปไตย นั้น มีทั้งตามแบบพราหมณ์และแบบพุทธ และผู้ที่มี

บทบาทสำคัญก็คือผู้ปกครองที่เป็นพระมหากษัตริย์หรือพระราชอา เนื่องจากการมีพระราชอำนาจสิทธิ์ขาด ในการเป็นผู้ปกครองของรัฐหรือแคว้นต่าง ๆ แต่เพียงพระองค์เดียว สำหรับบุคคลอื่น ๆ มีข้าราชการซึ่งดำรง ตำแหน่งต่าง ๆ มีปุโรหิต อำมาตย์ และเสนาบดีเป็นต้น ความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนา ตลอดถึงอาณาเขต ของรัฐหรือแคว้น จัดเป็นองค์ประกอบสำคัญซึ่งมีส่วนช่วยส่งเสริมให้ราชาธิปไตยในรัฐหรือแคว้นนั้น ๆ

สำหรับรูปแบบการปกครองแบบสามัคคีธรรม แม้จะมีผู้เป็นประมุขแห่งรัฐหรือแคว้น แต่อำนาจ ในการตัดสินใจเกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ ในด้านการเมืองการปกครองมิได้อยู่กับประมุขแห่งรัฐเพียงคนเดียวเท่านั้น เนื่องจากการกระจายอำนาจออกไปยังสมาชิกซึ่งเป็นชนชั้นสูงของรัฐกลุ่มต่าง ๆ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นบุคคล ผู้อยู่ในวรรณะเดียวกันคือวรรณะกษัตริย์ หรือกลุ่มบุคคลซึ่งเรียกกันว่า “ราชา” หากมีเรื่องสำคัญใด ๆ ซึ่ง จะต้องตัดสินใจในทางการเมืองการปกครอง ชนชั้นสูงแต่ละกลุ่มก็จะส่งผู้แทนเข้าประชุมร่วมกันในสภาที่ เรียกว่า “สังฆสภา” เพื่อทำหน้าที่ต่าง ๆ ในสภาและทำหน้าที่พิจารณาตัดสินใจในเรื่องสำคัญนั้น ๆ หากที่ประชุมมีมติเป็นเอกฉันท์อย่างไรแล้ว ก็จะต้องยอมรับและดำเนินการให้เป็นไปตามนั้น เพราะได้ผ่าน ความเห็นชอบจากที่ประชุมแล้ว ด้วยหลักการด้านการบริหารที่สำคัญ ๆ ได้ 5 ประการได้แก่ (1) มีพระธรรม วินัยเป็นใหญ่ (2) มีการกระจายหน้าที่ (3) มีความสามัคคี (4) มีความเป็นเอกภาพ และ (5) มีความเสมอ ภาค ส่วนหลักการด้านคุณธรรมและจริยธรรมของภิกษุสงฆ์ในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคมสงฆ์มี 3 หมวด ด้วยกัน ได้แก่ (1) ธรรมเพื่อความดีงามในฐานะเป็นภิกษุ (2) ธรรมเพื่อความดีงามในฐานะเป็นสมาชิกแห่ง สงฆ์ และ (3) ธรรมเพื่อความดีงามความสำเร็จในฐานะเป็นผู้สั่งสอนและผู้รับการสั่งสอน และจากหลัก การสำหรับการปกครองของคณะสงฆ์ดังกล่าวสามารถสรุปได้โดยพระธรรมวินัยนั่นเอง เพราะเป็นหัวใจหลัก ของการปกครองของคณะสงฆ์ ทำให้คณะสงฆ์ดำรงอยู่ได้จนถึงปัจจุบัน

พระเจ้าปเสนทิโกศล ทรงมีส่วนในการช่วยปกป้องพระศาสนา นั่นคือ การป้องกันข้อครหา นิินทา หรือคำติเตียนที่จะเกิดขึ้นจากการปฏิบัติที่ไม่เหมาะสมของภิกษุ อีกทั้งยังเป็นการช่วยให้ภิกษุมีความ สำรวมระวังมากยิ่งขึ้น อันจะยังความเลื่อมใสให้เกิดขึ้นแก่ผู้ที่ยังไม่ศรัทธาเลื่อมใส และเพิ่มความเลื่อมใสแก่ ผู้ที่เลื่อมใสอยู่แล้ว หากว่าพระองค์ทรงนิ่งเฉยเสีย ภิกษุเหล่านั้นก็จะไม่ทราบถึงการกระทำอันไม่สมควรแก่ สมณภาวะ ก่อให้เกิดความเสื่อมเสียแก่พระศาสนาได้ ทำให้ภิกษุมีความสำรวมระวัง รักษาพระวินัยเข้มแข็ง ขึ้น มีความบริสุทธิ์ ศีลาจารวัตรของพระสาวกทั้งดงาม ยังความเลื่อมใสให้เกิดขึ้น จากการประพฤติตามหลัก พระวินัยที่ครบถ้วนนั้น ยังผลให้พรหมจรรย์คือพระศาสนามีความมั่นคงตลอดกาล แม้ว่าพระพุทธองค์จะ เสด็จดับขันธปรินิพพานไปแล้วก็ตาม เนื่องจากว่าพระธรรมวินัยนั้นแหละจักเป็นพระศาสดาแทนพระองค์

ดังนั้น ทำให้มองเห็นได้ว่า พระพุทธศาสนามีอิทธิพลต่ออาณาจักร ดังจะเห็นจากการที่แคว้นโกศล มีความเจริญ มีความสงบสุข เพราะทั้งพระราชอาและประชาชนที่ตั้งอยู่ในหลักธรรม มีการนำเอาหลักธรรม มาประพฤติปฏิบัติจนเกิดความร่มเย็นเป็นสุขกันทั่ว เมื่อสังคมเจริญรุ่งเรือง ราชบัลลังก์ก็เกิดความเข้มแข็ง ส่งผลให้เกิดความสงบสุขทั้งกายิกสุขและเจตสิกสุข

6. ข้อเสนอแนะ

6.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

รูปแบบการปกครองของพระเจ้าปเสนทิโกศลด้วยแนวคิดทางพุทธปรัชญาเถรวาท ผู้วิจัยจึง

ขอเสนอแนวทางในเชิงนโยบาย ที่อาจเป็นประโยชน์ต่อการนำไปปฏิบัติได้ ในประเด็นต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1) การปกครองด้วยหลักสามัคคีธรรมของคณะสงฆ์ในพระพุทธปรัชญา อำนาจและการใช้อำนาจในทัศนะของพระพุทธปรัชญาศาสนาเถรวาท เปรียบเทียบแนวคิดธรรมราชาในศาสนาพราหมณ์กับในพระพุทธศาสนา เนื่องจากคนในสังคมส่วนใหญ่ในปัจจุบัน ต่างก็พยายามพัฒนา ปรับปรุงรูปแบบการปกครองต่าง ๆ ซึ่งใช้กันอยู่ในสังคมของตนเองให้เป็นรูปแบบการปกครองที่ดีและสมบูรณ์มากที่สุดด้วยวิธีการต่าง ๆ เพื่อให้รูปแบบการปกครองนั้น ๆ มีความเหมาะสมกับสังคมของตนเองหรือเพื่อให้สังคมของตนเองมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น เพราะการปกครองด้วยรูปแบบการปกครองนั้น ๆ ถึงกระนั้นก็ตาม แม้ว่าคนเราจะเพียรพยายามพัฒนาปรับปรุงรูปแบบการปกครองกันอย่างไร สำหรับคนจำนวนหนึ่งก็อาจจะพึงพอใจในรูปแบบการปกครองเดิมอยู่แล้ว แต่คนอีกจำนวนมากภายในสังคมอาจจะไม่คิดเช่นนั้น เพราะมองว่ารูปแบบการปกครองเดิมนั้นยังไม่เป็นรูปแบบการปกครองที่ดีที่สุดอยู่นั่นเอง

2) คนในสังคมจะหาวิธีการพัฒนาปรับปรุงรูปแบบการปกครองต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับสังคมของตนเองหรือพัฒนาปรับปรุงให้เป็นรูปแบบการปกครองที่ดีที่สุดเพื่อทำให้ทุกคนพึงพอใจแล้ว คนในทุก ๆ สังคมควรจะให้ความสำคัญในเรื่องหลักการด้านคุณธรรมและจริยธรรมของตนเองด้วย เนื่องจากไม่ว่าสังคมจะมีรูปแบบการปกครองรูปแบบใดก็ตาม หากคนผู้อยู่ภายใต้รูปแบบการปกครองใดยังไร้คุณธรรมและจริยธรรมอยู่ ย่อมจะส่งผลเสียต่อรูปแบบการปกครองนั้น ๆ ซึ่งคนนำมาใช้ในสังคมของตนเองได้ทั้งสิ้น เพราะผู้ที่ดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้เป็นไปตามหลักการของรูปแบบการปกครองก็คือคนผู้อยู่ภายใต้รูปแบบการปกครองนั้น ๆ นั่นเอง ดังนั้นเรื่องหลักการด้านคุณธรรมและจริยธรรมนี้ สังคมต่าง ๆ ควรจะตระหนักในคุณค่าและให้ความสำคัญอย่างยิ่ง เพื่อจะได้ดำเนินกิจกรรมทั้งหลายภายใต้รูปแบบการปกครองต่าง ๆ ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยและสำเร็จประโยชน์ได้ตามที่มุ่งหมายไว้

6.2 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

การศึกษาวิจัยนี้เป็นคงเป็นประโยชน์แก่ทุกส่วนต่อผู้ที่มีความสนใจในเรื่องที่เกี่ยวกับรูปแบบการปกครองและอาณาจักรกับศาสนจักร ผู้วิจัยขอเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไปดังนี้

- 1) ควรมีการศึกษาวเคราะห์เรื่องการสงเคราะห์ระหว่างอาณาจักรกับศาสนจักรที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา กรณีศึกษาพระเจ้าแผ่นดินองค์อื่นๆ ทั้งในสมัยพุทธกาลจนถึงสมัยปัจจุบัน
- 2) ควรมีการศึกษาวเคราะห์เรื่องการสงเคราะห์ระหว่างอาณาจักรกับศาสนจักรที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา กรณีศึกษาเปรียบเทียบการสงเคราะห์ในสมัยพุทธกาลกับสมัยปัจจุบัน
- 3) ควรมีการศึกษาวเคราะห์เหตุปัจจัยที่ส่งเสริมการสงเคราะห์ระหว่างอาณาจักรกับศาสนจักรที่เกิดผลสัมฤทธิ์แบบยั่งยืน

7. บรรณานุกรม

นันทวรรณ อิศรานุวัฒน์ชัย, (2550 หน้า (ก)). “ภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ในยุคโลกาภิวัตน์ : ศึกษาจากหลักพุทธธรรม”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสนมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

วุฒินันท์ กันทะเดียน, “อำนาจ : ส่งเสริมหรือทำลาย”, **วารสารบัณฑิตศึกษาปริทัศน์**, ปีที่ 5 ฉบับที่ 4, (ตุลาคม – ธันวาคม 2552) : 33.

สมบัติ อ่างธัญวงศ์, (151 – 187) **นโยบายสาธารณะ แนวความคิด การวิเคราะห์ และกระบวนการ**.

สุรีย์ มีผลกิจ, (1551, หน้า 168.) **พุทธกิจ 45 พรรษา**, พิมพ์ครั้งที่ 7, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท คอมพิวเตอร์ จำกัด,

พระมหาสุทธิพงษ์ ธรรมพิทักษ์, (2544, หน้า 1). “การศึกษาเชิงวิเคราะห์พุทธจริยธรรมสำหรับพระมหากษัตริย์ที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธานุญาตศาสนาเถรวาท : ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างพระเจ้าพิมพิสารกับพระเจ้าปเสนทิโกศล”, **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล,

อมร รักษาสัตย์และคณะ, (2514, หน้า 99). **การบริหารงานบุคคลในประเทศไทย**, ฉบับแก้ไขเพิ่มเติมครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี),

พระอาทิตย์ อุดจิดโต (มาตรา), (2544 หน้า1). “ศึกษาพระจริยวัตรของพระเจ้าอโศกมหาราช”, **วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย),

8. คำขอบคุณ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ผู้วิจัย ได้ศึกษารูปแบบการปกครองของพระเจ้าปเสนทิโกศลด้วยแนวคิดทางพุทธปรัชญาเถรวาท โดยได้รับความเมตตาอุปการะจากหลายฝ่ายด้วยกันที่ให้โอกาสและให้คำปรึกษาชี้แนะและให้กำลังใจในการจัดทำด้วยดีตลอดมาจนประสบผลสำเร็จลงได้

ขอขอบคุณมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอัยเย็ด สถาบันที่ประสิทธิ์ประสาทความรู้ การศึกษาในระดับปริญญาตรี,โท สาขาพุทธศาสนาและปรัชญา ขอกราบขอบพระเดชพระคุณพระราชปริยัติวิมล,ดร.รองอธิการบดีที่เมตตาให้คำแนะนำและกำลังใจตลอดมา. ขอขอบพระคุณพระมหาประสาทปริชาโน,ดร. อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และเจริญพรขอบคุณ ดร.สุฤษฏ์ แพงทรัพย์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วมที่ได้ให้คำแนะนำ ตรวจสอบ ปรับปรุงแก้ไขทำให้วิทยานิพนธ์สำเร็จลงได้ด้วยดีตลอดมาและขอขอบคุณคณาจารย์ทุกท่านที่เมตตาให้คำแนะนำด้วยดี เจริญพรขอบคุณญาติโยมทั้งหลายที่อุปถัมภ์ปวารณาปัจจัยค่าใช้จ่ายต่างๆ อย่างมาตลอด

ขอกราบขอบพระคุณคณะกรรมการในการสอบวิทยานิพนธ์ทุกท่านที่กรุณาให้ความรู้ คำแนะนำ ข้อคิดเห็น ตรวจสอบ แก้ไข รูปแบบ และรูปเล่ม เพื่อให้เกิดความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ขออนุโมทนา เจ้าหน้าที่ห้องสมุดของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอัยเย็ดทุกท่านที่ได้ช่วยอนุเคราะห์ประสานงานด้านต่างๆ ให้สำเร็จลุล่วงด้วยดี ตลอดถึงเพื่อนนักศึกษาปริญญาโทร่วมห้องที่ให้ความมีมิตรไมตรีที่ดียิ่ง

สุดท้ายนี้ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณพระอุปัชฌาย์ และพระอาจารย์ผู้ให้กำเนิดในทางพระพุทธศาสนา ขอขอบพระคุณ คุณโยมมารดาบิดา รวมทั้งครอบครัว ญาติมิตร และเพื่อนๆ พี่ๆ พุทธศาสนาและปรัชญา ที่ให้คำปรึกษาและเป็นแรงใจแก่ผู้ศึกษาวิจัยมาโดยตลอดในครั้งนี้